

Dialog kring åtgärder vid vatten -

Uppstart av Vattenvårdsgrupper m.m. inom Kävlingeåns avrinningsområde

2012-01-10

På uppdrag av
Programberedningen
Kävlingeåprojektet

Ekolog
gruppen

Tom sida

Dialog kring åtgärder vid vatten -

Uppstart av Vattenvårdsgrupper m.m. inom Kävlingeåns avrinningsområde

Rapporten är upprättad av: Tette Alström
Granskning: Karl Holmström

Uppdragsgivare: Programberedningen för Kävlingeåprojektet

Omslagsbilder: Uppstart av Vattendragsgrupp i S. Sandby.(två bilder, foto Tette Alström),
kvarndämme vid Tolånga by (foto Karl Holmström), Kävlingeån vid Harlösa (foto Ann
Nilsson).

Landskrona 2012-01-11
EKOLOGGRUPPEN

Totalt antal sidor i huvuddokument (inkl omslag): 16

Antal bilagor: 3

Utskriftsversion: 12-01-16

Wordfil: Redovis_vgr_rapport.docx

Innehållsförteckning

	sidan
Inledning	5
Resultat.....	5
Uppstart av vattenvårdsgrupp i Sularpsbäcken	5
Lokala möten.....	5
Sammanfattning av idéer från mötena.....	5
Ytterligare utredningsbehov i Sularpsbäckens avrinningsområde	7
Finansieringsmöjligheter.....	8
Fortsatt arbete.....	8
Kontakter med Tolånga Försköningsförening.....	9
Lokala kontakter.....	9
Idéer från Tolånga Försköningsförening	9
Förslag till åtgärder och fortsatt arbete.....	9
Rekreation och vattendragsvandring vid Harlösa by	10
Lokala möten.....	10
Sammanfattning av idéer från mötena.....	10
Resultat av förundersökning.....	11
Förslag till fortsatt arbete	12
Erfarenheter från andra liknande projekt	13
Diskussion	13
Hur når man ut?.....	13
Är det ett bra sätt att hitta förslag till åtgärder?.....	14
Hur underlättas det praktiska genomförandet?.....	14
Fortsatt dialog och samverkan.....	14
Behov av ytterligare kunskapsunderlag	14
Genomförande av åtgärder	14
Avslutande kommentarer	15

Bilagor

1. Annons i medborgartidningen för S. Sandby
2. Minnesanteckningar möte 1
3. Minnesanteckningar möte 2

Inledning

På uppdrag av Programberedningen för Kävlingeåprojektet har Ekologgruppen i samarbete med projektets kontor i Lund (Park- och naturkontoret, Lunds kommun) sammanställt de dialoger som förts med lokala grupper/föreningar avseende vattenvårdande åtgärder inom Kävlingeåns avrinningsområde. Till grund för arbetet ligger bl.a. en ansökan till LEADER – Lundaland med tillhörande projektplan, för upprättande av Lokal Vattenvårdsgrupp i Kävlingeån med fokus på Sularpsbäcken. Dessutom redovisas dialoger/möten med andra grupper såsom byalaget i Harlösa samt Tolånga Försköningsförening. Arbetet har genomförts inom ramen för etapp IV av Kävlingeåprojektet.

Syften har varit att genom dialog, med olika typer av grupper, testa hur lokal påverkan och förankring kan bidra till att åstadkomma vattenvårdande åtgärder inom begränsade områden i avrinningsområdet.

Resultat

Uppstart av vattenvårdsgrupp i Sularpsbäcken

Det övergripande syftet i Sularpsbäckens avrinningsområde var att, genom en bred inbjudan, skapa en lokal vattenvårdsgrupp. Målsättningen var att få till stånd en grupp med ideellt engagerade deltagare, med god förankring i Sandbybygden, som genom visst stöd från Vattenrådet ska kunna ansöka om finansiering och genomföra lokala åtgärder. Målet var även att från de anordnade mötena sammanställa synpunkter och förslag samt att sammanfatta möjligheter för att söka finansiering och andra konkreta råd för att arbetet ska kunna fortsätta. Den korta genomförandetiden för etapp IV (knappt två år) samt en fördröjning av besked om finansiering att arbetet i Sularpsbäcken inte kom så långt som planerat.

Lokala möten

Genom annonsering i informationstidningen från Medborgarkontoret i S. Sandby inbjöds under hösten 2011 till två möten för uppstart av en lokal vattenvårdsgrupp för Sularpsbäcken, se bilaga 1. Informationstidningen når de flesta hushåll i S. Sandby och dess närmaste omgivningar. Eftersom avrinningsområdet sträcker sig över ett större område, se kartan i figur 1, gjordes även en riktad inbjudan till medlemmar i området två olika LRF-grupper. Under hösten arrangerades två möten, den 4 oktober respektive den 24 november.

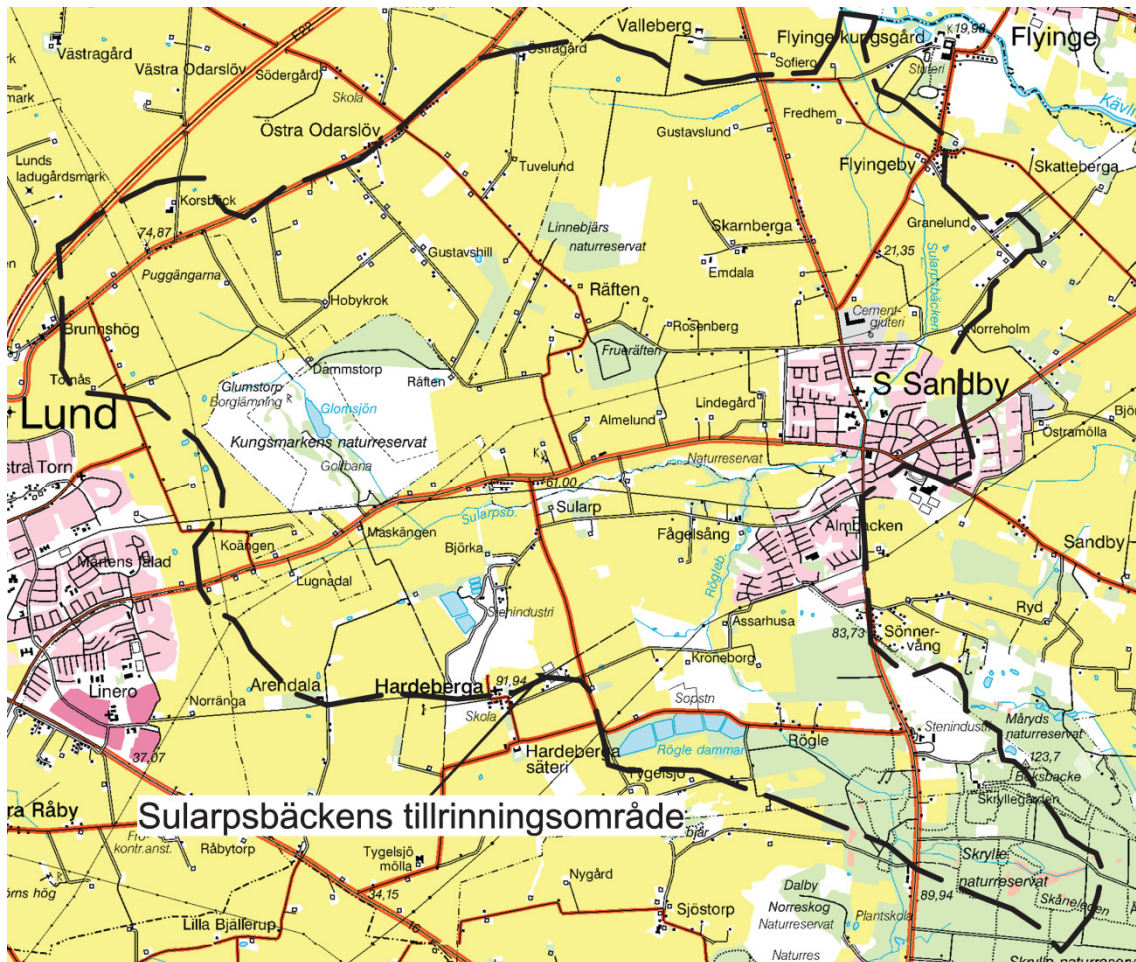
Sammanfattning av idéer från mötena

Sammanlagt deltog tolv olika personer vid de två mötestillfällena varav sju var boende i S. Sandby och fem kom från den omgivande landsbygden. I bilaga 1 redovisas dagordningen för mötena. I minnesanteckningarna, bilaga 2 och 3, redovisas mötenas innehåll mer i detalj, bl.a. med svar på vissa av nedanstående frågeställningar. Resultatet av diskussionen sammanfattas nedan:

Vad vill ni veta mer om Sularpsbäcken?

- Hur kommer dagvatten från Brunnshögsområdet och ESS- anläggningen att tas om hand och hur stor del av flödet leds (var lägger man vattendelaren) mot Sularpsbäcken?
- Hur är det med lakvattnet från Rögletippen, har man mätningar på det?
- Använder golfbanan på Kungsmarken bekämpningsmedel?
- Hur är det med halterna av kadmium i vattnet från Hardeberga stenbrott?
- Går det att få öringen att ta sig upp i Sularpsbäcken och föröka sig där?

- Det har tidigare undersökts om det skulle kunna gå att restaurera gamla Mölledammen i Fågelsångsdalen. Varför blev det inget av detta?
- Hur mycket vatten släpper Sydsten ut från Hardeberga stenbrott?
- Uranhalterna i alunskiffern i Fågelsångsdalen.

Figur 1. Avgränsning (svarta streck) av Sularpsbäckens avrinningsområde.

Vilka åtgärder/aktiviteter vill ni ska genomföras?

- Det skulle vara bra med en bättre tillgänglighet för byns barn till bäcken (både för skolverksamhet och på fritiden). Delar av sträckan genom byn är igenvuxen och svår att nå. Håvningsplattformar är önskvärt för att lättare kunna titta på livet i bäcken.
- Det har tidigare diskuterats om man kunde anlägga/anvisa s.k. "hemvändarrundor" som gångstråk från byn och ut i omkringliggande landskap. Är det möjligt att åstadkomma en eller flera utmed bäcken? En generellt ökad tillgänglighet till bäcken var också ett önskemål.
- Bättre information (upprustad skylt?) kring geologin i Fågelsångsdalen, bl. a vid den s.k. "spiken" som visar en viss tidsålder i berggrundens lagerföljd. "Spiken" finns inte bara i S. Sandby utan på flera ställen i världen och visar där samma tidsålder. Vore kul att lyfta fram detta bättre!
- Någon form av lokalt åtgärdsprogram och om ett sådant ska tas fram är det viktigt att det får någon form av status.
- De gamla möllorna i Rögle- och Sularpsbäcken diskuterades, möjliga renoveringsåtgärder, om de utgör vandringshinder och deras historia.

Farhågor och problem med anknytning till vattnet i Sularpsbäckens tillrinningsområde:

- En ökad tillgänglighet kan innebära problem med nedskräpning. Detta är t ex tydligt när det gäller kanotister och fiskare utmed Kävlingeån.
- Översvämningar är vanliga kring Sularpsbäcken utlopp vid Flyinge. Kan man minska dessa problem?
- I vissa delar av Sularpsbäcken är det problem med ras från bäckkanterna. Vad kan man göra åt det? Konstaterades att bäcken rensas vart annat år.
- Bevattningsuttag i Sularpsbäcken – under normala somrar är det ofta väldigt låg vattenföring i bäcken.

Hur går man vidare

Det fanns stort intresse av att fortsätta diskussionerna i gruppen. Initialt skapas en maillista för gruppen för att delge minnesanteckningar och tips på bra länkar till information. Vidare konstaterades att för det fortsatta arbetet är det viktigt med en rimlig ambitionsnivå för eventuella åtgärder. Att skapa bättre förutsättningar för öringen i området dök åter upp som en av de mest intressanta åtgärderna. Även åtgärder som förbättrar tillgängligheten till bäcken genom byn och som gör det möjligt för barn att uppleva bäcken togs upp igen. Förslaget är att ha nästa möte hos Mattias Engström vid kvarndammen i Röglebäcken i januari 2012.

Ytterligare utredningsbehov i Sularpsbäckens avrinningsområde

Vid mötena om Sularpsbäcken framkom ett antal frågeställningar som delvis gavs svar på delvis återstår att besvara, se bilaga 3. Vidare framkom önskemål om en Lokal Åtgärdsplan (LÅP) för Sularpsbäckens tillrinningsområde som underlag för framtida åtgärdsarbete. Nedan redovisas den kunskap som sammanställts inom ramen för denna studie samt förslag på ytterligare basfakta som bör tas fram som grund för en LÅP.

Vattenkvalité

Kontinuerlig vattenprovtagning görs endast nedströms Reningsverket i Sularpsbäcken och kännedomen om kvalitén uppströms är därför mycket dålig. Kontroller av vattenkvalitén från AB Sydstens utsläpp¹ samt från Rögletippen har genomförts. För att få en uppfattning om hur stor variation det är på vattenkvalitén samt erosionsproblematiken i bäckens tillrinningsområde föreslås en synoptisk provtagning (provtagning på många punkter vid samma tillfälle). För att få en så tydlig differentiering som möjligt bör detta göras under ett högflödestillfälle. I t ex arbetet i Kagebofjärden, se nedan, har sådana undersökningar utförts av markägare m.fl. genom att via telefonkedjor se till att provtagning utförs samstämmigt. Ett intressant arbetssätt för att involvera markägare och allmänhet i förståelsen för vattenkvalitén i ett område.

För att få en uppfattning om olika källor till t ex utflöde av näringsämnen och sediment kan en beräkning av olika källors bidrag göras för området. Möjligheten finns här att använda arbetssättet med deltagande modellering som refererats till nedan.

Fisk och bottenfauna

Undersökningar av förekomst av fisk (elfiske 1998) och bottenfauna (2003) visar att vandrande fisk (öring) inte finns uppströms vandringshinder i Sularpsbäcken nedre delar. Däremot förekommer t ex id, spigg och grönling. Bottenfaunasamhället är typiskt för småbäckar i jordbrukslandskapet. För att kunna genomföra välanpassade åtgärder för att förbättra för djurlivet i bäcken kan det vara bra att få en uppfattning om bäckens nuvarande morfologi, d.v.s. bottensubstrat, vegetation i och kring bäcken samt strömningsförhållanden (fall). En

¹ Ekologgruppen 2004, Angående utsläpp till Sularpsbäcken, Rapport sammanställd på uppdrag av Sydsten AB

kombination med vattendragsvandringar där allmänhet, brukare, medlemmar i dikningsföretag bjuds in kan ge en bra grund för dialog kring hur det ser ut och vad man vill förbättra.

Erosionsproblem i dikesfåror

För att få en helhetssyn på problem med erosion och sedimentation i Sularpsbäcken kan en fältundersökning göras vid lämpligt tillfälle. Problematiken kan även diskuteras och tas upp vid ovan föreslagna vattendragsvandring.

Översvämningar och torka

Både problem med för låga och för höga vattenflöden har uppmärksamats vid mötena i Sularpsbäcken. Denna problematik riskerar dessutom att öka ytterligare pga. klimatförändringar. En översyn av orsak och verkan gällande de hydrologiska variationerna i området kräver hydrologisk expertis för beräkningar och inventering av dikesprofiler, rörsystem mm. För en begränsad del av avrinningsområdet, vid Flyinge, finns exempel på denna typ av studie². I detta arbete kan brukarna i området vara till stor hjälp då de har god kännedom om var och ofta varför problemen uppstår.

Genomgång av intresseanmälningar inom Kävlingeåprojektet

Inom ramen för Kävlingeåprojektet har det inkommit flera intresseanmälningar från markägare för anläggning av dammar inom Sularpsbäckens avrinningsområde. I några fall har dessa resulterat i anläggning av dammar men i många fall har föreslagen, av olika anledningar, inte genomförts. Det kan vara en bra idé att sammanställa de som inte genomförts och se om de kan leda till nya åtgärder.

Finansieringsmöjligheter

Det relativt nybildade vattenrådet för Kävlingeåns avrinningsområde kommer att kunna finansiera olika typer av vattenvårdsåtgärder från och med 2012, delvis med finansiering av vissa av kommunerna i avrinningsområdet. Medel kan också sökas från de statliga miljöinvesteringsstöden (LBU) för anläggning och restaurering av våtmarker samt särskilda insatser. Medel för att förbättra möjligheterna för fiskvandring kan sökas från de anslag Länsstyrelsen har inom Landsbygdsprogrammet och som kan användas för vattendragsrestaurering samt särskilda fiskevårdsmedel som även de söks via länsstyrelsen. Därutöver finns LOVA- bidrag förutsatt att åtgärden kan anses gynna havsmiljön. Samtliga statliga stödformer kräver olika grad av **medfinansiering**. Eget arbete och stöd från Kävlingeåns vattenråd kan utgöra sådan medfinansiering. Utöver dessa finansieringsformer kan t ex Greppa Näringens verksamhet med t ex. vattendragsvandringar, olika särskilda utbildningsinsatser, gårdsrådgivningar mm användas för den lokala samverkan.

Fortsatt arbete

Det fortsatta arbetet kommer förhoppningsvis att kunna drivas med stöd från Kävlingeåns vattenråd. Genom detta stöd kan en Lokal Åtgärdsplan upprättas och finansiering kan sökas för utredningsarbete och olika typer av åtgärder. I detta arbete är det naturligtvis mycket viktigt med en fortsatt dialog med den nu initierade gruppen, men det kommer även att innebära arbete med att förankra föreslagna åtgärder mot såväl markägare, myndigheter (kommun, länsstyrelse, VA-syd) samt t.ex. de dikningsföretag som berörs.

² Ekologgruppen och Jordbruksverkets vattenenhet, 2011, Förutsättningar för avledande av vatten från nybebyggelse, Stadsbyggnadskontoret, Lunds kommun

Kontakter med Tolånga Försköningsförening

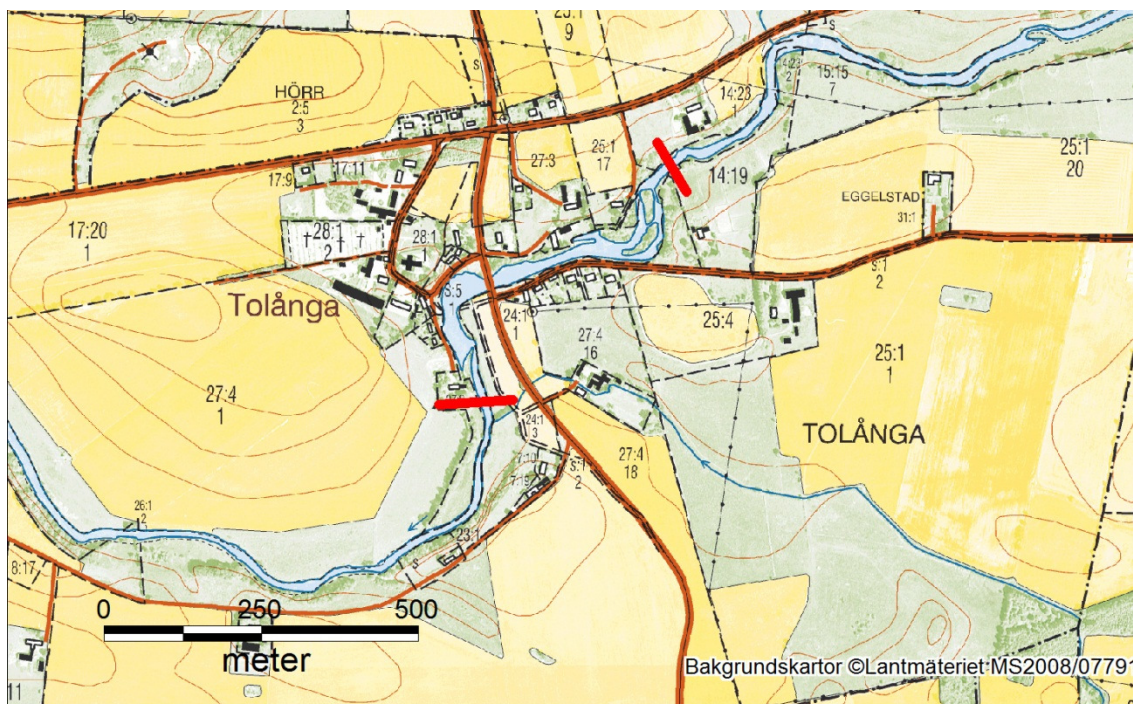
Lokala kontakter

Tolångaån är en del av Björkaån, vilken mynnar i Vombsjön. Tolånga försköningsförening arbetar med att tillgängliggöra och utveckla miljöerna i och omkring Tolångaån i Tolånga. Via Kävlingeåprojektet anmälde föreningen intresse för att genomföra rensnings- och restaureringsåtgärder längs åstränderna och i delar av själva vattendraget. I september 2010 beviljades utredningsmedel från Leader Ystad-Österlenregionen för att undersöka möjligheterna för att utföra dessa åtgärder. Utredningen har genomförts genom en aktiv dialog mellan Ekologgruppen och föreningen och finns redovisad i en utförlig rapport³.

Idéer från Tolånga Försköningsförening

Föreningens önskemål kan sammanfattas:

- Förbättrade möjligheter för vandrande fisk att ta sig vidare förbi de fördämningar som finns vid Tolånga by.
- Rensning av vegetation i och invid åfåran för att få öppnare vattenspeglar och öka möjligheten till sedimentation och kvarhållning av växtnäring.

Figur 2. Orienteringskarta, Tolångaån vid Tolånga. Aktuell åsträcka är avgränsad med röda markeringar.

Förslag till åtgärder och fortsatt arbete

Förslag till åtgärder

Kvarndämmen

De två dämnena ses över och åtgärdas så att fiskvandring i ån förbättras. Aktuella åtgärder är att förhindra att vatten rinner under och igenom dämnena, vilket förhindrar fisk att vandra förbi vid lägre flöden. Tätning av dämnena och koncentration av vattenflödet till en utloppsfåra med

³ Ekologgruppen 2011, Förutsättningar för rensnings- och restaureringsåtgärder i Tolångaån,

för fiskvandring lämplig utformning eftersträvas. Åtgärder genomförs i mån av bidrag från statliga fiskevårdsmedel. Ansökan till Länsstyrelsen i Skåne län är inlämnad.

Rensning av åfåra – dammar

Tolånga försköningsförening har uttryckt starka önskemål om att rensa vattendraget genom byn och på så sätt skapa fler utblickar över öppna vattenspeglar. Föreningens medlemmar har upplevt en igenväxning av ån under senare decennier. Utöver ökade estetiska värden vid rensning kan också anföras kulturhistoriska, eftersom kvarndammarna sannolikt haft en öppnare karaktär tidigare. Därutöver finns det för detta projekt, liksom för ett stort antal andra åtgärder som syftar till att återskapa damm- och våtmarksmiljöer, en potential för fortsatt och ökad sedimentation samt fosforkvarhållning och kväveretention. De praktiska åtgärdsinsatser som är aktuella är framför allt rensning av åfåran uppströms landsvägsbron. Nedströms bron vill man hålla efter mindre vegetationsruggar. I kantonerna vill föreningen ta bort eller minska inslaget av pil och ge ökat utrymme för klibbal.

Fortsatt arbete

Den utredning som genomförts och sammaställt i ovan refererade rapport överlämnades i april 2011 till Tolånga Försköningsförening m.fl. Föreningen arbetar nu på eget initiativ vidare med att ansöka medel för finansiering av åtgärderna, tillståndsansökningar, upphandling av entreprenad arbeten mm.

Rekreation och vattendragsvandring vid Harlösa by

Lokala möten

Vid Harlösa by finns dels närheten till Kävlingeån och Harlösabäcken, dels närheten till våtmarkerna vid Klingavälsåns utlopp. För att utifrån lokala idéer utveckla tillgängligheten till dessa vattenmiljöer togs kontakter med aktiva föreningar i området.

Ekologgruppen träffade i juni 2010 **Byalaget i Harlösa**. Åtta personer deltog vid mötet inkl. Ekologgruppens representant. Ett antal förslag togs fram på möjliga åtgärder med fokus på rekreation kring vattnet i byns närhet.

I juli 2010 anordnades en vattendragsvandring med **Löberöds Sockengille**. Ekologgruppen informerade i detta sammanhang om Kävlingeåprojektet och vilka åtgärder som är möjliga att genomföra i och kring vatten vid Harlösa. Ett 50-tal personer deltog och vid fältträffen diskuterades bl.a. behovet av fortsatta vattenvårdsåtgärder och en översyn av vattenregleringen av Vombsjön. Den troliga fortsättningen med samordnat vattenvårdsarbete inom Kävlingeåns vattenråd redovisades. Behov av lokalt engagemang betonades och att sådant uppmuntras i förslaget till nytt vattenvårdsprogram. Exemplet med restaureringen av Klingavälsån förevisades i fält tillsammans med betesarrendatorn.

Sammanfattning av idéer från mötena

Byalaget i Harlösa är mycket aktiva och har bl.a. tagit initiativ till ett Leader projekt "Fågelriket" som startade under 2011 (se vidare under ww.fagelriket.se). På hemsidan finns bl.a. förslag på utflyktsmål och rundor med cykel eller till fots. Önskemål om förbättringar av de befintliga möjligheterna som framkom under mötena med Kävlingeåprojektet var i korthet:

- Gångstråk från Harlösagården till Harlösa samhälle utmed Harlösabäcken.
- Förbättra möjligheterna att gå rundor från byn över Kävlingeån och tillbaka.
- Undersöka möjligheten att förbättra tillgängligheten för skolbarn till Harlösabäcken, ev. hävningsplattform.

- Förbättrade cykelrundor utmed Kävlingeån mot byarna väster om Harlösa. På den södra sidan av ån kan befintliga vägar utnyttjas. I höjd med Hammarlunda önskas en bro över ån och fortsatt anläggning av cykelstråk därifrån till Harlösa.
- Översyn av vattenregleringen i Vombsjön.

Figur 3. Befintliga och föreslagna gångstråk kring Harlösa by.

Resultat av förundersökning

Inom ramen för Kävlingeåprojektet gjordes en förundersökning av möjligheten att genomföra en del av de förslag och idéer som sammanfattas ovan. På kartan (figur 3) redovisas resultaten av de kontakter som tagits med markägare. När det gäller vandringslederna söder om Kävlingeån har olika förslag diskuterats med Försvarsmaket (Södra Skånska regementet). De har meddelat att de inte accepterar en dragning närmast ån (rosa streck) främst med anledning av att lösa hundar orsakar problem i och med att deras avföring inte plockas upp samt att de skrämmar fågellivet. De ställer sig dock positiva till att den rödstreckade sträckningen utnyttjas av gående. Denna sträckning är tillgänglig redan i dag men bör kompletteras med skyltning.

Inom Naturreservatet vid Klingavälåns utlopp har en bro anlagts i samband med återmeandringen av Klingavälån. Möjligheten att anlägga en bro över Kävlingeån i detta läge har också prövats. Markägaren norr om ån är positiv men vill att bron skall kunna bära tunga maskiner. Därmed blir kostnaderna allt för höga i nuläget. Det föreslagna gångstråket (grönt) som ger möjlighet till en rundtur tillbaka till Harlösa by ligger därmed vilande. En gångstig

utmed Harlösabäcken provades också men markägaren var inte positiv till detta, pga. bristande hänsyn genom bl.a. risk för nedskräpning och lösa hundar. Även möjligheten att anlägga håvningsplattformar, som kan utnyttjas av skolorna i byn, undersöktes. Ett läge vid Kävlingeån är inte att rekommendera då det är djupt och lite djur (bottenfauna) att håva. Vid Harlösabäcken är det dock möjligt men här bedömdes att det inte behövs någon särskild anordning för att komma intill. T ex kan man komma ner till bäcken i det läge där Skåneleden (ljusgrön på kartan ovan) ansluter till bäcken. En mindre åtgärd med röjning och anvisning, möjligen en skylt, kan uppmuntra till detta. Åtgärden är inte förankrad hos berörda markägare.

Figur 4. Vid Harlösa bäcken finns potential till att anordna en plats för håvning och undersökning av bäcken som kan utnyttjas av förskola och skolverksamheten inom byn.

Förslag till fortsatt arbete

Av ovanstående framgår att en viss förbättring av tillgängligheten till vattnet kring Harlösa by kan genomföras.

- Skötsel av befintliga och nya rundor kring byn bör diskuteras gemensamt mellan kommunen, Region Skåne, Försvarsmakten samt aktuella markägare för att hitta möjliga lösningar på de farhågor som finns.
- En informationssatsning i samarbete med projektet "Fågelriket" där fokus på informationen skall ligga på naturvärdena i och kring de vatten som finns i området, information/skyltning av vandringsrundor samt hänsyn till djurliv och militära övningar.
- För att få till stånd ytterligare en bro över Kävlingeån föreslås i första hand en teknisk utredning som underlag till en kostnadskalkyl. Därefter utreds möjligheten till finansiering.
- Iordningställande av en lämplig plats, i samverkan med aktuell markägare, för att underlätta för ett "uteklassrum" vid Harlösabäcken för förskola- och skolverksamhet m.m.

Erfarenheter från andra liknande projekt

Arbete med att lokalt involvera och engagera olika intressenter i ett vattenområde har genomförts på många håll i Sverige med anledning av genomförandet av Vattendirektivet. Under mötena i Sularpsbäcken redovisades bl. a. viktiga slutsatser från två olika projekt:

- Interreg projektet Aquarius. Med den svenska studien "Lantbrukaren som vattenförvaltare i ett förändrat klimat" (www.aquarius.se). Där en vattendragsgrupp startades i Smedjeån, Halland under hösten 2011.
- Samarbetsprojekt kring Kaggebofjärden, Östergötland, "Från vattendragsgrupp till lokal åtgärdsplan mot övergödning". Där man bl.a. arbetat med deltagande modellering (se t ex. www.smhi.se/forskning/.../hydrologi/deltagande-modellering-1.567) och haft ett samarbete mellan lokala LRF-grupper, Forskare vid SMHI, Linköpings universitet m.fl.

Bägge projekten genomfördes med betydligt mer resurser och under en längre tid än vad som varit fallet inom ramen för Kävlingeåprojektet.

Från de bägge projekten kan man utläsa gemensamma erfarenheter som kan sammanfattas:

- För att nå ut och få en god förankring är det viktigt att alla intressenter får komma till tals, genom såväl gårdsbesök, möten som vattendragsvandringar och att använda redan existerande nätverk och vara noga med inbjudningar.
- För att driva arbete framåt är det viktigt med noggrann dokumentation av möten, att identifiera eldsjälar, att erbjuda mat/kakor eller viss ersättning för att uppmuntra deltagande.
- För ett långsiktigt stabilt och hållbart genomförande är det viktigt att ha en väl genomarbetad dokumentation (kunskapsunderlag) som grund, att definiera ansvar, mandat och mål för samverkan samt att tydligt definiera de olika deltagarnas roller.
- Man konstaterar vidare att det är viktigt att en Lokal Åtgärdsplan bör ha en formell status/innehåll.
- Slutligen konstateras att vattenförvaltning är en social aktivitet och att utbytet deltagarna emellan gav roliga och givande diskussioner, ökad förståelse för varandras förutsättningar, ny kunskap och insikt om att alla måste samarbeta – vatten förenar.

Diskussion

Hur når man ut?

Olika typer av kontakter med grupper som är intresserade av vattenvårdande åtgärder har skapats genom arbetet inom Kävlingeåprojektet. I fallen med Tolånga och Harlösa har det varit kontakt med redan befintliga föreningar. Projektet har här bidragit med en kunskapsförmedling, insamling av idéer samt undersökt möjligheten att genomföra konkreta förslag. I Sularpsbäcken prövades en öppen inbjudan till såväl allmänhet som specifika målgrupper, (Hembygdsföreningen samt LRFs medlemmar inom Sularpsbäcken tillrinningsområde). Vid jämförelse mellan dessa olika sätt att nå ut kan man konstatera att det är lättare och tidseffektivare att nå ut om man vänder sig till redan etablerade grupper. Å andra sidan gör en bred inbjudan att nya grupperingar kan uppstå, där man eventuellt kan fånga upp eldsjälar som kan bidra till att föra arbetet framåt. Att engagera allmänheten genom öppen annonsering så som gjordes i Sularpsbäcken är dock en svårare väg, vilket stämmer väl överens med ovan refererade exempel där man trycker på vikten av att använda redan existerande nätverk.

Är det ett bra sätt att hitta förslag till åtgärder?

Av de möten och kontakter som redovisats ovan kan man konstatera att tillräckligt med idéer för att starta ett åtgärdsarbete har framkommit vid alla möten. Från t.ex. vattenvårdsgruppen i Sularpsbäcken finns en god vilja att fortsätta med ett framtida engagemang. För att få ett djupt och långsiktigt i arbete är det dock viktigt att få tillstånd en mer omfattande utredning som kan resultera i en Lokal Åtgärdsplan. Ett sådant arbete kan sannolikt inte läggas på en vattenvårdsgrupp men genomföras i samverkan med denna. Erfarenheterna och metodutvecklingen som gjorts inom projektet ”deltagande modellering”, se ovan, är ett bra exempel på hur detta kan genomföras.

Hur underlättas det praktiska genomförandet?

Det praktiska genomförandet i samklang med vattenråd, vattendragsgrupper är viktiga för att fullfölja arbetet med Vattendirektivet och omfattar såväl lokalt deltagande som genomförande av åtgärder och uppföljning av ekologisk status i enlighet med vattenförvaltningscykeln. Nedan ges en sammanfattning av viktiga moment i detta arbete. Kommentarer är anpassade efter vad som framkommit i föreliggande arbete gällande samverkan, behov av fördjupat kunskapsunderlag samt genomförande av åtgärder.

Fortsatt dialog och samverkan

I fallet med Tolånga Försköningsförening möjliggjorde bidraget från Leader Ystad-Österlenregionen att en förstudie kunde genomföras som ett underlag till föreningen att söka tillstånd, dispenser, finansiering samt handla upp entreprenadarbeten. Då drivkraften inom föreningen är stor finns därmed en god möjlighet att åtgärderna kommer att genomföras. Resultaten från mötena i Sularpsbäcken har gett goda idéer men förundersökningar, förankring hos markägare, finansiering mm kvarstår. Denna arbetsinsats kan man inte förvänta sig av den nybildade gruppen utan här krävs ett stort stöd från Kävlingeåns Vattenråd. Olika åtgärder kräver dock olika typer av arbetsinsatser vid det praktiska genomförandet, se nedan. I samband med genomförandet av det praktiska arbetet är det viktigt att fortsatt samråda med redan existerande nätverk/ föreningar i området. Detta bör ske genom att delta i av dessa gruppers egna möten för att spara tid och nå ut till så många som möjligt.

Behov av ytterligare kunskapsunderlag

För att åtgärder skall sättas in där de ger bäst effekt inom ett avrinningsområde bör lokal kunskap om föroreningskällor, problem med översvämningar/torka, skötsel av vattendrag m.m. sammanställas innan åtgärdsarbetet påbörjas. Konkret har detta illustrerats i fallet med Sularpsbäcken, se ovan, under ”Ytterligare utredningsbehov i Sularpsbäckens avrinningsområde”. Denna typ av sammanställning bör vara en del av en Lokal Åtgärdsplan.

Genomförande av åtgärder

Fiskevårdande åtgärder

Vid genomförande av fiskevårdande åtgärder är det viktigt att i första hand samråda med markägare, brukare och ev. dikningsföretag på det aktuella ställe där åtgärden skall genomföras. Åtgärderna kan dels omfatta förbättring av vandringsvägar, såsom är fallet i Sularpsbäcken och Tolångaån, dels skapande av en allmänt bättre miljö i själva vattendraget för att fisken skall fortplanta sig och må bra under perioder med lågvattenföring. Detta kan konkret innebära anläggning av fiskvägar förbi vandringshinder, iläggning av lekgrus och block i bäckfåran samt trädplantering för att minska temperaturvariationerna i vattnet. Självfallet hjälper även åtgärder, i syfte att minska erosionen i vattendraget, även till att förbättra miljön för fisk m.fl. om sedimentationen minskas. Att i ett tidigt skede samråda med dikningsföretag om hur man kan kombinera rensningsinsatser med t ex fiskevårds åtgärder är mycket viktigt.

Åtgärder för att minska erosionsproblem och rensningsbehov i vattendragen

Vid mötena om Sularpsbäcken framkom från både markägare och boende i samhället att problem finns med erosion (ras i kanterna av diket) i bäckens huvudfåra. För att få en långsiktigt hållbar lösning på detta är det viktigt att diskutera dikningsföretagens rensningsinsatser, dikenas utformning i förhållande till flöden mm. På många håll diskuteras och utvecklas idag alternativa rensningssätt (t ex vegetationsklippning) såväl som avfasning av dikesprofilen för att minska rasrisken och öka kapaciteten vid höga flöden. En ny åtgärd som diskuteras är t ex så kallade två stegs diken, där fåran för normalflöden kompletteras med en översvämningsszon vid sidorna. Inom ramen för Höjeåprojektet har nyligen delar av Önnerupsbäcken (Lunds kommun) avfasats och erosionsskyddats. Om såväl erosion i diken som på anslutande åkermark minskas kommer behovet av rensning också att minska. Om dessutom trädplantering är möjlig kan igenväxningen av fåran reduceras genom beskuggning.

Restaurering av kvarnmiljöer

I Sularpsbäcken finns ett antal lägen där det tidigare funnits vattenmöllor. Intresset från de boende i byn är stort för att restaurera dessa. En restaurering innebär att äldre dämmen byggs upp. Detta innebär en dämning i dikesfåran som kan innebära att en tillståndsprövning i Mark- och Miljödomstolen måste genomföras och dessutom att vägar för vandrande fisk anordnas. Förundersökningar har gjorts för åtminstone tre av lägena inom ramen för Kävlingeåprojektet men åtgärden genomfördes inte bl.a. av svårigheten att få finansiering. Möjligheterna bör ses över och prövas igen.

Anläggning och skötsel av gångstråk och anläggningar

Av de möten och samtal som haft inom ramen för detta uppdrag har det tydligt framkommit att skötsel av gångstråk samt hänsyn från de som utnyttjar stråket är avgörande för möjligheten att genomföra olika åtgärder. Återkommande är markägarnas farhågor om nedskräpning samt att hundägare som utnyttjar stråken tar dålig hänsyn. Dels till fågellivet dels genom att hundbajs blir ett nedskräpningsproblem kring spåret, men även att lösa hundar springer över vallar där ensilage tas som blir förstört av deras avföring. Överenskommelser om skötsel genom avtal mellan markägare och aktuell kommun är en möjlig lösning på delar av detta problem. När det gäller hundägarnas hänsyn är information en möjlig väg samt uppsamlingsanordningar för hundpåsar. Erfarenheter från anläggning av gångstråk finns t ex inom Höjeåprojektet. När det gäller anläggning av längre broar för att knyta ihop stråken till rundor, såsom t ex föreslås vid Harlösa är detta åtgärder som kan kräva såväl tillståndsansökningar, som relativt omfattande tekniska utredningar förutom att kostanden för själva anläggningen kan bli stor. I dessa fall är det viktigt att i ett tidigt skede undersöka möjligheten till samfinansiering mellan olika bidragsgivare.

Avslutande kommentarer

Denna rapport visar tydligt att det är både möjligt och värdefullt att få till en lokal samverkan enligt föresatserna i Vattendirektivet. Det konkreta vattenvårdsarbetet kan som i fallet med Tolånga Försköningsförening genomföras av en lokal förening, men kräver i de flesta fall viss experthjälp med tekniska undersökningar, myndighetssamråd m.m. Liknande projekt från andra delar av landet visar också att ett lokalt engagemang kan ge mycket positivt. Men erfarenheten visar även att det är viktigt med ett stöd från en befintlig organisation i detta fall Kävlingeåns Vattenråd och att insatserna från ideellt engagerad allmänhet, brukare m.fl. är begränsade. Att göra aktiviteter tillsammans med redan befintliga föreningar är en möjlig väg där man kan nå många såsom t ex vid sammankomsten med Löberöds sockengille, se ovan. Att erbjuda tidsbegränsade tydliga aktiviteter kan också vara ett sätt att involvera och även ta del av de lokala kunskaperna. I Sularpsbäcken kan involverande aktiviteter tillsammans med ytterligare

utredningsinsatser ligga till grund för en Lokal Åtgärdsplan. Arbetssätt där det lokala engagemanget kan utnyttjas i vattenvårdsarbetet är t. ex:

- Provtagning i vattendragen har t ex genomförts i arbetet i Kaggebofjärden, se ovan, Provtagning vid ett och samma tillfälle har där utförts av markägare m.fl. via telefonkedjor. Ett intressant arbetssätt för att involvera markägare och allmänhet i förståelsen för vattenkvaliteten i ett område.
- För att få en uppfattning om olika källor till t ex utflöde av näringsämnen och sediment kan en beräkning av olika källors bidrag göras för området. Möjlighet finns här en möjlighet att använda arbetssättet med deltagande modellering som refererats till ovan.
- En kombination med vattendragsvandringar där allmänhet, brukare, medlemmar i dikningsföretag bjuds in kan ge en bra grund för dialog kring hur man kan komma till rätta med erosionsproblem, förbättra för djurlivet, rensningsbehov m.m. i ett vattendrag.
- En översyn av orsak och verkan gällande de hydrologiska variationerna i området kräver hydrologisk expertis för beräkningar och inventering av dikesprofiler, rörsystem mm. I detta arbete kan dock brukarna i området vara till stor hjälp då de har god kännedom om var och ibland även varför problemen uppstår.